

Lakewood Daf Yomi

PRESENTED BY SRULY BORNSTEIN

לע״נ

ברוך דוב ז״ל בן יבלחט״א משה חיים ווידרא נ״י
הרב שמעון דוד בן ר' יעקב יוסף איידער זצ״ל

מראה מקומות רשפי אש

לע״נ מריס שיינדל בת יבלחט״א אפרים שמעון סינאוויץ

קו א מ"י פ"ב מהלכות
גיבה פ"ב טו טור
ח"מ פ"י טז:
קו ב מ"י פ"ג מהלכות
אסורי מצות הלכה ד
והלכה י'
קו ג מ"י טז הלכה ה:

ליקובי רש"י

ואמר ריש לקיש. מהו
שעת הכושר שלה. אומר
היה ר' שמעון בן גדי
שנשמתו כולנה על גו
מערכתה. נפדית. אל
מלא נא הימנה וספרה
ליה לה' שמעון העומד
לפדות כפדו דמי והוא
ליה אוכל שאתה יכול
להחילו לאחרים [שבויות]
יא. אל מלא נא הימנה
אפילו על גו מערכתה
אפילו שמתה הולכה על
מערכתה על גו שמת
שמתה עליה כדלמיין
ממכתה פרה (פ"ג מ"ט)
וקפדו ר' שמעון כל
העומד לפדות כפדו ימי
וקפדו ימי שאתה יכול
להחילו ולי קפדו למי לי
קבלה עומתה היא גופה
מערכתה אלמ גופה
מפדיון כ"ג כמיתות
נפקו על שמיטה (דף
כא): כגון שזר שמעון
נפדות מבינה נקא אי
משוית ליה אוכל מנטרס
כדי נקא ומקבל האי נקא
עומתה אל יגע עומתה
וממנה שזר אוכלו ולי
לזו אוכל הוא לא מקבל
האי נקא עומתה לית
זיה שיעור וזי נגשו וזי
אפילו אחיני טורחין אל
שאינו נוגעין בגולה אל
נפק [וחזיק פב. ע"י ברוס]
כ"ג ובהש"ס שם. פרה
נפדית ע"ג מערכתה.
אפילו שמתה מקומוה
אלמנה אפ"ג דלא פקד
הא חזי לה שעת הכושר
הוא ולי למפיקה
[מנחת קא. א] אינו א"א
ד'רצויה את ה'ב"א"ב.
לפיקו כוליה משה
כשיסע ויה עוים מללא
כמיז שה כשיסע עוים
ע"מ דלא מיקרי שה עד
שיזי אביו ואמו ככשיסע או
שניסע עוים אל אה
כשזי ואהד עו לא הוה
[וחזיק עה. וע"י ברוס].
שור או כשבי. גבי שזר
כל הקדשים כתיב [בכורות
יז]. פרט ב"ב"א"ב. מן
המיז והקבל על [בכורות
יז]. מן רמל ומיז שפסול
לקרן ומקומו דלו דיש
ליה [וחזיק לה. מן שזר
ומן כשבי מנח. א.].
פרט ג'רמיה. שמו
רמל הוא דומה לנו
[בכורות טו]. אביו ואמו
מן העו והוא כשבי
[א.]. ענה שילדה ממיז
כממה וענה דומה לרמל
[וחזיק לה.].

אומר היה ר"ש פרה נפדית בו. נרא' לפדותה דכספ"ק דשבעות (חוספתא פ"ה¹) דמכסת פרה דקחני שחטוה על גו מערכתה אין לה פדייה עולמית דלא אחי כר"ש דלר"ש נפדית היא כדאשכחן הכא ותימה דע"כ מה שאין נפדית לרצנן אין זה מן החורה דהא צת העמדה והערכה היא כל זמן שמפרכת לפי פי' אחד דלעיל (ד' ע"ג.)² ואם כן מנ"ל לר"ל דר"ש פליג ארצנ³ דלמלא מודה ר"ש דמדדנן לאו צת פדייה היא אלא מדאורייתא ולהכי מטמא טומאת אוכלים הואיל והיתה על גו הכושר וזה דוחק לומר דלף על גו דמדאורייתא צת פדייה היא כיון דמדדנן לאו צת פדייה לא חשיב אוכל שאתה יכול להחילו לאחרים וי"ל דמאן דאסר אסר אפילו מדאורייתא כיון ששחט⁴ לשמה נהכשר קרבן ומאן דשרי שרי אפילו מדדנן עד שיעשו הזויתיה כדפרישית לעיל⁵ ואם היינו אומרים דלרצנן פרה קדשי מוצח היא הו"א ש"ך אין נראה שיקטור שזר מנח דפרה קדשי מוצח היא מדהא מתמה גמרא גריש אין מעמידן (כ"ו ד' כג.)⁶ וסע שמע מינה דפרה קדשי מוצח היא וצממה מקומות קאמר דחטות קרייה רחמנא⁷ משמע דקדשי זק הית היא אפ"ג דתנן בשקלים⁸ לפי שזריכין לה כהנים העושים קרבנות חשיב טורח קרבן ולכ"ד מתנה עליהן דלפילו מלמדי הלכות קמייה לכהנים נוטלין שכרן מתרומת הלשכה⁹ ואפילו בלא כ"ד מתנה על הלשכה יכול להיות שצאה ממנה מן המורה הואיל וטורח קרבנות היא והא דאמר דקדשי זק הית היא לא שמהא קמייה מקדשי זק הית אלא דינה כקדשי זק הית דקדושה קדושת דמים ולא קדושת הגוף כקדשי מוצח¹⁰. **כל** היבא דאיתיה במכירה איתיה בשבחה בו. ומוכר בשבת חשיב¹¹ אפ"ג דלאס טעמ פטור¹² ההיא צממה איתא טעמיה צמול¹³.

זך בנה אב כל מקום שנאמר שה אינו א"א ד'רצויה את ה'ב"א"ב. צפרק ארוחו ואת צנו (חולין ד' טז.)¹⁴ וסע¹⁵ אליעזר¹⁶ אחאי דרצא לטמא טולד מן העהור ועיבורו מן הטמא דלא¹⁷ כר' יהושע דאי כר' יהושע משה כשביס ומשה עוים נפקא כלומר ולא קריך לננין אב דרצא ואדרבה מההוא קרא הוה צנין אב דרצא ונראה לר"י דננין אב דרצא הוה משה דפסק דכתיב (שמות יב) שה תמיס זכר בן שנה יהיה לכם¹⁸ מדע דהא מסקינן¹⁹ כי איתמר דרצא לענין פטר חמור איתמר דתנן אין פודין בו וצפ"ק דבכורות (ד' יב וסע) מסיק ליה משה שה דפסק וא"מ וסע דכא קרי ליה צנין אב וצבכורות קרי ליה ג"ש דקאמר נאמר כאלו שה ונאמר להלן שה ועוד מ"ש דנקט רצא כללית טפי מעגל ותי טריפה ושחוטוה דכל הוה נפקא לן דאין פודין פטר חמור משה דפסק דקאמר התם מה להלן פטרו לכל השמות הללו ועוד אמאי לא פריך טריפה שה כתיב כי היכי דפריך כללית שה כתיב ועוד דלרבי אליעזר דשרי לפדות כוללית פטר חמור אמאי לא שרי בשחוטוה וטריפה כיון דמוקי לה צנין אב לטמא טולד בו כדאמרין לקמן בשמעתיך ועוד כי צני לקמן לרבי אליעזר צנין אב דרצא למאי הלכתא לימא למעוטי אחריני אחא דאין פודין וכו"מ דטריפה ושחוטוה ממשמעויה דשה נפקא כמו עגל ותי דהא²⁰ אמר צפרק הויא לז' (וימא ד' מט: וסע²¹) דפר אפילו שחוט קרוי פרו וכן שה דפסק אי לאו דכתיב מהיות משה מחיזויה דשה ונראה לר"י דננין אב דרצא וג"ש דבכורות לאו חדא מילתא היא דודאי מרזיחו נפקי משה דפסק וצנין אב דרצא אחי מיתורא דמן הכששים ומן העוים תקוה דמשמע עד שיהא דצו כש ואמו כשנה וגופיה לא אינטריך דמאסר קדשים נפקא דתינא צמון שור או כש או עו פרט לכללית אלא ללמוד צעלמא אחי דכל מקום שנאמר שה אינו אלא להויא כללית ולי לאו צנין אב מגזירה שזי דשה לא הוה ממשעתיך כללית משום דה"ה חתדה חתדה ריבה כי היכי דלא ממשעתיך התם שזינו זכר תמיס וכן שנה מג"ש משום חתדה חתדה ריבה הוה אסרה ריבה הוה למעט כוליה מגזירה שזי דשה טפי מכללית [לדחיה מן מקרי שה] ומש"ה רבי אליעזר דמוקי צנין אב דרצא לטמא טולד בו שרי בכללית ולקמן²² דקאמר אי לקדשים כדדיא כתיב צוה משמע דאי לא הוה כתיב כדדיא הוה אחי ליה שפיר אפ"ג דשיקר צנין אב לא הוה מיימר צפסק אלמא משום דצפסק גופיה לא אינטריך דמקדשים נפקא כן דרך הגמרא שעושה כאלו קים ליה ממקום אחר וה"ק אי לקדשים ותאמר דמקרא אחרינא נפקא לן צפסק למעוטי כללית בו וכענין זה יש גריש קדושין (דף ג: וסע²³) וצפרק נערה (כחות דף מו: וסע²⁴) גבי קידושי הבת לצביה דקאמר וכו"מ וילף מוצעת ופגס אפ"ג דבשעת ופגס גופיה לא קים לן דלצהו הוא אלא מקדושין צפ"פ אלו נערוה (שם דף מ: וסע²⁵):

גבי גניבה דכתיב שור או שה שאין אתה יודע ד'רצויה את ה'ב"א"ב מביניהם. ואם תאמר בלאו הכי נמי המ"ל גבי גניבה דכתיב שה למעט כללית כדכתיב אחי או לרביי וי"ל דמילתא דרצא לא איתמר אלא היבא דכתיב שה למוד אצל הכא כתיב נמי שור והא

ואמר ריש לקיש. אלו שעת הכושר היתה לה דלומר היה ר"ש פרה נפדית אפילו נשחטה על (ב) המערכה כמשפט אל מלא אחרת יפה ממנה¹ וזהו שעת הכושר שלה וע"פ דלא נפדית אפילו הכי משוי לה אוכלא הואיל וראויה לפדות: אפילו בתמימין. וכ"ש צבעלי מומין צמחן לשינויא דמיקא הוא: לא הויא מכירה. דאין קדשים תמימים יולאים לחולין הלכך צבעלי מומין עסקינן דליתנהו בתמימין: ואדורו אפ"ג מיידיהו. דאפילו צוה אי צעיקן מרזיחו אי לא: ד'ברי ר"ש. שפוטרו על טעמיה: **גב** ב"א"ב. מכשנה ומיש צא וע"ג. דכתיב גבי טעמיה שה ואמר רצא לקמן כל מקום שנאמר שה אין כללית נמשמע הכא מחייב דליתרבי כדלמא: מאי לאו ר"ש היא. מדנקט צטריפה מכירה ולא נקט טעמיה: דתנא שריפה בחדא. דלא מלי לערוכי כללית וטריפה ולמיתני טעמיה ומכירה צטריפה כדדדי ואטריקן למיתני טריפה כדלא צמכיה ולא צטריפה: דתנא צמחא ורבי גב דליתיה צטריפו ונקט צוה טעמיה דפתח זיה קרא גרישא: או שור או שה דאמר צפ' דלעיל² (דף יז: וסע³) שור דסיפא ושה דרישא מייחר הלכך או נמי מייחר: פרט ב"ב"א"ב. דפסול לקרבן: גריבה. דליתו דומה לצו ולא לאמו שזא מאלו ורמל דומה לנו: גבי גניבה דכתיב שור או שה. דאי הוה כתיב או לרביי לא ממשמע כללית מייחיהו שריי אין ממשעתיך זה מזה⁴ שאין עיבורן שזי דצהמה גסה יולדת למשעה⁵ ודקה למשעה⁶ הלכך או לרביי אחא ולא להויא דהא בלאו הכי לא אחי כללית נמשמעוה דקרא: להויא

את הכלאים שאני הכא דאמר קרא או לרבות את הכלאים וכל או לרבות הוא והתניא (ט) שור או כשב (י) פרט לכלאים או עז פרט לגרמה אמר רבא הכא מענייניה דקרא והכא מענייניה דקרא הכא גבי גניבה דכתיב (ט) שור או שה שאי אתה יכול להוציא כלאים מביניהם או לרבות כלאים גבי קדשים דכתיב כשב ועז שאתה יכול להוציא כלאים מביניהם או למעט הוא והא

פי' צקוטרוס דעביד צנין אב מדכתיב⁷ שור שה כשביס ושה עוים וקשה לר"י דלקמן⁸ אמר דלרבי אליעזר⁹ אחאי דרצא לטמא טולד מן העהור ועיבורו מן הטמא דלא¹⁰ כר' יהושע דאי כר' יהושע משה כשביס ומשה עוים נפקא כלומר ולא קריך לננין אב דרצא ואדרבה מההוא קרא הוה צנין אב דרצא ונראה לר"י דננין אב דרצא הוה משה דפסק דכתיב (שמות יב) שה תמיס זכר בן שנה יהיה לכם¹¹ מדע דהא מסקינן¹² כי איתמר דרצא לענין פטר חמור איתמר דתנן אין פודין בו וצפ"ק דבכורות (ד' יב וסע) מסיק ליה משה שה דפסק וא"מ וסע דכא קרי ליה צנין אב וצבכורות קרי ליה ג"ש דקאמר נאמר כאלו שה ונאמר להלן שה ועוד מ"ש דנקט רצא כללית טפי מעגל ותי טריפה ושחוטוה דכל הוה נפקא לן דאין פודין פטר חמור משה דפסק דקאמר התם מה להלן פטרו לכל השמות הללו ועוד אמאי לא פריך טריפה שה כתיב כי היכי דפריך כללית שה כתיב ועוד דלרבי אליעזר דשרי לפדות כוללית פטר חמור אמאי לא שרי בשחוטוה וטריפה כיון דמוקי לה צנין אב לטמא טולד בו כדאמרין לקמן בשמעתיך ועוד כי צני לקמן לרבי אליעזר צנין אב דרצא למאי הלכתא לימא למעוטי אחריני אחא דאין פודין וכו"מ דטריפה ושחוטוה ממשמעויה דשה נפקא כמו עגל ותי דהא¹³ אמר צפרק הויא לז' (וימא ד' מט: וסע¹⁴) דפר אפילו שחוט קרוי פרו וכן שה דפסק אי לאו דכתיב מהיות משה מחיזויה דשה ונראה לר"י דננין אב דרצא וג"ש דבכורות לאו חדא מילתא היא דודאי מרזיחו נפקי משה דפסק וצנין אב דרצא אחי מיתורא דמן הכששים ומן העוים תקוה דמשמע עד שיהא דצו כש ואמו כשנה וגופיה לא אינטריך דמאסר קדשים נפקא דתינא צמון שור או כש או עו פרט לכללית אלא ללמוד צעלמא אחי דכל מקום שנאמר שה אינו אלא להויא כללית ולי לאו צנין אב מגזירה שזי דשה לא הוה ממשעתיך כללית משום דה"ה חתדה חתדה ריבה כי היכי דלא ממשעתיך התם שזינו זכר תמיס וכן שנה מג"ש משום חתדה חתדה ריבה הוה אסרה ריבה הוה למעט כוליה מגזירה שזי דשה טפי מכללית [לדחיה מן מקרי שה] ומש"ה רבי אליעזר דמוקי צנין אב דרצא לטמא טולד בו שרי בכללית ולקמן¹⁵ דקאמר אי לקדשים כדדיא כתיב צוה משמע דאי לא הוה כתיב כדדיא הוה אחי ליה שפיר אפ"ג דשיקר צנין אב לא הוה מיימר צפסק אלמא משום דצפסק גופיה לא אינטריך דמקדשים נפקא כן דרך הגמרא שעושה כאלו קים ליה ממקום אחר וה"ק אי לקדשים ותאמר דמקרא אחרינא נפקא לן צפסק למעוטי כללית בו וכענין זה יש גריש קדושין (דף ג: וסע¹⁶) וצפרק נערה (כחות דף מו: וסע¹⁷) גבי קידושי הבת לצביה דקאמר וכו"מ וילף מוצעת ופגס אפ"ג דבשעת ופגס גופיה לא קים לן דלצהו הוא אלא מקדושין צפ"פ אלו נערוה (שם דף מ: וסע¹⁸):

ואמר ריש לקיש. אלו שעת הכושר היתה לה דלומר היה ר"ש פרה נפדית אפילו נשחטה על (ב) המערכה כמשפט אל מלא אחרת יפה ממנה¹ וזהו שעת הכושר שלה וע"פ דלא נפדית אפילו הכי משוי לה אוכלא הואיל וראויה לפדות: אפילו בתמימין. וכ"ש צבעלי מומין צמחן לשינויא דמיקא הוא: לא הויא מכירה. דאין קדשים תמימים יולאים לחולין הלכך צבעלי מומין עסקינן דליתנהו בתמימין: ואדורו אפ"ג מיידיהו. דאפילו צוה אי צעיקן מרזיחו אי לא: ד'ברי ר"ש. שפוטרו על טעמיה: **גב** ב"א"ב. מכשנה ומיש צא וע"ג. דכתיב גבי טעמיה שה ואמר רצא לקמן כל מקום שנאמר שה אין כללית נמשמע הכא מחייב דליתרבי כדלמא: מאי לאו ר"ש היא. מדנקט צטריפה מכירה ולא נקט טעמיה: דתנא שריפה בחדא. דלא מלי לערוכי כללית וטריפה ולמיתני טעמיה ומכירה צטריפה כדדדי ואטריקן למיתני טריפה כדלא צמכיה ולא צטריפה: דתנא צמחא ורבי גב דליתיה צטריפו ונקט צוה טעמיה דפתח זיה קרא גרישא: או שור או שה דאמר צפ' דלעיל² (דף יז: וסע³) שור דסיפא ושה דרישא מייחר הלכך או נמי מייחר: פרט ב"ב"א"ב. דפסול לקרבן: גריבה. דליתו דומה לצו ולא לאמו שזא מאלו ורמל דומה לנו: גבי גניבה דכתיב שור או שה. דאי הוה כתיב או לרביי לא ממשמע כללית מייחיהו שריי אין ממשעתיך זה מזה⁴ שאין עיבורן שזי דצהמה גסה יולדת למשעה⁵ ודקה למשעה⁶ הלכך או לרביי אחא ולא להויא דהא בלאו הכי לא אחי כללית נמשמעוה דקרא: להויא

את הכלאים שאני הכא דאמר קרא או לרבות את הכלאים וכל או לרבות הוא והתניא (ט) שור או כשב (י) פרט לכלאים או עז פרט לגרמה אמר רבא הכא מענייניה דקרא והכא מענייניה דקרא הכא גבי גניבה דכתיב (ט) שור או שה שאי אתה יכול להוציא כלאים מביניהם או לרבות כלאים גבי קדשים דכתיב כשב ועז שאתה יכול להוציא כלאים מביניהם או למעט הוא והא

פי' צקוטרוס דעביד צנין אב מדכתיב⁷ שור שה כשביס ושה עוים וקשה לר"י דלקמן⁸ אמר דלרבי אליעזר⁹ אחאי דרצא לטמא טולד מן העהור ועיבורו מן הטמא דלא¹⁰ כר' יהושע דאי כר' יהושע משה כשביס ומשה עוים נפקא כלומר ולא קריך לננין אב דרצא ואדרבה מההוא קרא הוה צנין אב דרצא ונראה לר"י דננין אב דרצא הוה משה דפסק דכתיב (שמות יב) שה תמיס זכר בן שנה יהיה לכם¹¹ מדע דהא מסקינן¹² כי איתמר דרצא לענין פטר חמור איתמר דתנן אין פודין בו וצפ"ק דבכורות (ד' יב וסע) מסיק ליה משה שה דפסק וא"מ וסע דכא קרי ליה צנין אב וצבכורות קרי ליה ג"ש דקאמר נאמר כאלו שה ונאמר להלן שה ועוד מ"ש דנקט רצא כללית טפי מעגל ותי טריפה ושחוטוה דכל הוה נפקא לן דאין פודין פטר חמור משה דפסק דקאמר התם מה להלן פטרו לכל השמות הללו ועוד אמאי לא פריך טריפה שה כתיב כי היכי דפריך כללית שה כתיב ועוד דלרבי אליעזר דשרי לפדות כוללית פטר חמור אמאי לא שרי בשחוטוה וטריפה כיון דמוקי לה צנין אב לטמא טולד בו כדאמרין לקמן בשמעתיך ועוד כי צני לקמן לרבי אליעזר צנין אב דרצא למאי הלכתא לימא למעוטי אחריני אחא דאין פודין וכו"מ דטריפה ושחוטוה ממשמעויה דשה נפקא כמו עגל ותי דהא¹³ אמר צפרק הויא לז' (וימא ד' מט: וסע¹⁴) דפר אפילו שחוט קרוי פרו וכן שה דפסק אי לאו דכתיב מהיות משה מחיזויה דשה ונראה לר"י דננין אב דרצא וג"ש דבכורות לאו חדא מילתא היא דודאי מרזיחו נפקי משה דפסק וצנין אב דרצא אחי מיתורא דמן הכששים ומן העוים תקוה דמשמע עד שיהא דצו כש ואמו כשנה וגופיה לא אינטריך דמאסר קדשים נפקא דתינא צמון שור או כש או עו פרט לכללית אלא ללמוד צעלמא אחי דכל מקום שנאמר שה אינו אלא להויא כללית ולי לאו צנין אב מגזירה שזי דשה לא הוה ממשעתיך כללית משום דה"ה חתדה חתדה ריבה כי היכי דלא ממשעתיך התם שזינו זכר תמיס וכן שנה מג"ש משום חתדה חתדה ריבה הוה אסרה ריבה הוה למעט כוליה מגזירה שזי דשה טפי מכללית [לדחיה מן מקרי שה] ומש"ה רבי אליעזר דמוקי צנין אב דרצא לטמא טולד בו שרי בכללית ולקמן¹⁵ דקאמר אי לקדשים כדדיא כתיב צוה משמע דאי לא הוה כתיב כדדיא הוה אחי ליה שפיר אפ"ג דשיקר צנין אב לא הוה מיימר צפסק אלמא משום דצפסק גופיה לא אינטריך דמקדשים נפקא כן דרך הגמרא שעושה כאלו קים ליה ממקום אחר וה"ק אי לקדשים ותאמר דמקרא אחרינא נפקא לן צפסק למעוטי כללית בו וכענין זה יש גריש קדושין (דף ג: וסע¹⁶) וצפרק נערה (כחות דף מו: וסע¹⁷) גבי קידושי הבת לצביה דקאמר וכו"מ וילף מוצעת ופגס אפ"ג דבשעת ופגס גופיה לא קים לן דלצהו הוא אלא מקדושין צפ"פ אלו נערוה (שם דף מ: וסע¹⁸):

(א) עמי חוקי כמותם
ל: ד"ה גנב, (ב) חולין
עמ: ג) מה מלא. בכורות
יב יז. מן חולין לה:
(ד) בכורות דף קא:
(ה) בכורות דף ה.
(ו) בכורות כא. (ז) ציל
חוספתא פ"ב הי"ב,
(ח) ד"ה שמיטה.
(ט) צמור א בתורה פרה
הא. (י) ע"ז שם חולין
יא. (יא) פ"ד מ"ב,
(יב) בכורות ק"ה. (יג) ע"פ
חוקי חולין יא. ד"ה
הטאה (יד) ציל ע.
(טו) לעיל ע: (טז) ועין
חוקי כתיבות לג: ד"ה
גנב. (יז) ד"ה זא,
(יח) דברים יד יז. (יט) חת
סוף ע"א. (כ) עה.
(כא) ד"ה שאין,
(כב) ד"ה וכו'.
(כג) ד"ה דלן.

תורה אור השלם
(א) כי גנב איש שור או
שה וקפחו או מכרו
הקושה בקר ישלם
פתח השור ותרבע
צאן תחת השוה:
[ושפתא פ"ו]
(ב) שור או קשב או עז
כי יקח ויהי שבעת
ימים תחת אמו ומיזם
השמיני וקלחה ורצה
לקרבן אשה ל'י:
[ויקרא כ"ו]
הנהגות וצינוני
(א) ואו מכרו כצ"ל
(בליין) ויהי בכתיב:
(ג) כתיבה
(דפ"ו): (ג) נדציל
כפריקן אפ"ג: (ד) עין
רש"א ובספר כ"י
(ה) נדציל
ששחפה
במהש"ס: (ו) עייש
דגוס' שם סוף העמוד
ובספר ר' אליעזר.
(ז) כצ"ל (באמ"ס): (ח) ציל
(ט) ש
וחוס' מן הכששים
ובן העוים תקתו
(דבש תמר): (ט) ציל הא
(מצור דבש):

הנהגות הב"ח
(א) רש"י ד"ה ואמר
רש לקו וכו' נשטטה על
גבי מערכתה:
תורה אור השלם
(א) כי גנב איש שור או
שה וקפחו או מכרו
הקושה בקר ישלם
פתח השור ותרבע
צאן תחת השוה:
[ושפתא פ"ו]
(ב) שור או קשב או עז
כי יקח ויהי שבעת
ימים תחת אמו ומיזם
השמיני וקלחה ורצה
לקרבן אשה ל'י:
[ויקרא כ"ו]

חייב משמע דבטביחה בלחוד חייב בתשלומין בין פדה בין לא פדה, ובשלא פדאו היכי מחייב וכי שחיטה מתרת והלא פדייה מתרת, וכיון שלא פדה אפילו בעודו מפרכס הא לא אשתרי בשר באכילה, ושחיטה שאינה מתרת אינה ראויה [מיקרי], ועדיין צ"ע⁴⁹⁵.

[עז, א] פרה מטמאה⁴⁹⁶ טומאת אוכלין הואיל והיתה לה שעת הכושר. מדקתני שהיתה לה, משמע שעכשיו אינה בת פדייה. והקשו בתוס' ⁴⁹⁷ דמאי אריא היתה, והלא השתא נמי בת פדייה היא לר' שמעון, דבריש פרק אין מעמידין ⁴⁹⁸ ובפרק קמא דשבועות ⁴⁹⁹ משמע דסבירא ליה לר' שמעון פרה קדשי בדק הבית היא, והתם בפרק קמא דשבועות אמרינן לר' שמעון קדשי בדק הבית לא היו בכלל העמדה והערכה. ותירצו ⁵⁰⁰ דחדא ועוד קאמר, חדא דלדידי אפילו השתא בת פדייה היא, ועוד דאפילו לדידכו דבעיתו העמדה והערכה מטמאה טומאת אוכלין, הואיל והיתה לה שעת הכושר שהיתה בת פדייה בעודה מפרכסת. ואפילו לדברי המפרשים ⁵⁰¹ שלא אמרו ⁵⁰² שחט בה שנים או רוב שנים ועדיין היא מפרכסת הרי היא כחיה לכל דבריה אלא בששחט ישראל בטמאה או גוי בטהורה דלאו שחיטה היא כלל, אבל ישראל בטהורה מכי שחט בה רוב שנים הרי היא כמתה גמורה ואע"פ שמפרכסת, וכמו שכתבתי בריש פרק כסוי הדם ⁴⁹⁴, ושחיטת פרה ישראל בטהורה היא. אפי' הכי כל שהיא מפרכסת הרי היא בכלל העמדה והערכה, דכל שאין השחיטה מתרת באכילה אין שחיטת שנים מוציאתה מידי

מערכתה הואיל והיתה לה שעת הכושר, ומשמע שהיתה לה אע"פ שאין לה עכשיו ⁴⁸⁵, אלמא בעלי מומין דר"ל [נמי ⁴⁸⁶ אף] בשאין יכול לפדותן עכשיו אלא שהיה להן שעת הכושר לפדותן מעיקרא קאמר, אע"פ שאין להם עכשיו ⁴⁸⁷ ואי אפשר ⁴⁸⁸ לומר שכל העומד לפדות ואפילו קודם שחיטה קאמר ואפילו בקדשים שקדם הקדשן למומן, דאנן ⁴⁸⁹ העומד לפדות אחר שחיטתן בעינן, דאי לא כששחט מיהא שחיטה שאינה ראויה היא דמשעת שחיטה ואילך אינן ראויין לפדות, ור"ל אינה לשחיטה אלא לבסוף ס"ל ⁴⁹⁰. ולפי פירושו של רש"י ז"ל שפי' דר' אלעזר אדרבין קמקשה אתי שפיר, [ול"ק ⁴⁸⁶ קושיא ראשונה דמה קא תהי], דסבר לה ר' אלעזר כרב הושעיא דכל שבשעת שחיטה ממש אינה ראויה, אע"פ שיש דם במזרק אינה ראויה ⁴⁹¹, ואע"פ שזרק לבסוף [מ"מ ⁴⁸⁶ אינה ראויה מיקרי]. וצריך לי עיון.

עוד יש מפרשים ⁴⁹² דהכא אפילו בשקדם הקדישן למומן היא, ואפי' הכי עומדין הן לפדות לאחר שחיטה בעודן מפרכסין, דבשעת פירכוס בני העמדה והערכה הן, וכדאמרינן בחולין בפרק השוחט ⁴⁹³ מכי שחיט בה פורתא נהי דאידיחי מפסח מדמי פסח מי אידחי, וכי תימא בעינן העמדה והערכה והתניא שחט בה שנים או רוב שנים והרי היא מפרכסת הרי היא כחיה לכל דבריה. אלמא אף בשעת פירכוס בר העמדה והערכה היא, וכן דעת ר"ת ז"ל. וכבר הארכתי בדבר זה בריש פ' כיסוי הדם ⁴⁹⁴ בס"ד. ולפי זה אתי שפיר [דתהי בה ר"א], דאפשר לומר דה"ק ר' אלעזר מדקתני סתם קדשים שחייב באחריותן

דגין אנו אומרים דבאותה שעה בידו לפדותה. ⁴⁸⁸ בנדפס במקום: ואי אפשר, כתוב וא"כ אפשר. ⁴⁸⁹ בשטמ"ק: וקשה דאנן. ⁴⁹⁰ לעיל עב, א. (ע"י מסורת הש"ס שם). ⁴⁹¹ תיבות: אינה ראויה, ליתא בנדפס. ⁴⁹² ר"ת בתוס' ד"ה בשוחט. ⁴⁹³ ל, א. ⁴⁹⁴ חולין פד, א. ⁴⁹⁵ ע"י תוס' ד"ה והלא פדייה. ⁴⁹⁶ לפנינו: מטמא. ⁴⁹⁷ בראש העמוד, ועיי"ש מה שתירצו, וכה"ק תוס' שאנץ בשטמ"ק. ⁴⁹⁸ עבודה זרה כג, ב. ⁴⁹⁹ יא, ב. ⁵⁰⁰ כן תירצו תוספות שאנץ בשם ר"י וכן תירץ הר"ר ישעיה בשטמ"ק, ועיי"ש מה שהקשו ע"ז. ⁵⁰¹ מובאים בתוס' לעיל עז, א ד"ה שחיטה. ⁵⁰² חולין קיז, ב.

שהקשו אחרת, לפי שיטתם. ⁴⁸⁵ ע"י מש"כ רבנו בפיסקא הבאה. ⁴⁸⁶ כ"ה בנדפס. וליתא בכינ"א וכינ"ב. ⁴⁸⁷ דברי רבנו צ"ע דהא לא אמרו בגמ' פרה גפדית ע"ג מערכתה הואיל והיתה לה שעת הכושר, אלא אמרו כיצד היתה לה שעת הכושר הואיל ונפדית ע"ג מערכתה, ופירושו דמשו"ה מטמאה טומאת אוכלין הואיל וגם היה פודה אותה לאחר שחיטה ע"ג מערכתה היתה ראויה לאכילה, א"כ אותו שעה נותן לה שם אוכל, ושוב לא ירד ממנה שם אוכל. ושם אנו דנים על שעת שחיטה ואומרים שאותה שעה יש לה שם אוכל כיון שעומדת ליפדות באותה שעה. (אלא שהתוס' הקשו על לשון "שהיתה", דהרי גם עכשיו יכול לפדותה, ועכשיו גם יורד עליה שם אוכל). וא"כ אף כאן על אותה שעה שאנו

חיותה, דלא אמרו שנים או רוב שנים אלא מפני שאותה שחיטה מתרת לאכילה בין לישראל בין לנכרי וכיון שכן הרי היא כמנחא בדיקולא, הא שחיטה שאינה ראויה לאכילה בשעת שחיטה, אינה מוציאה מידי חיות כל שהיא מפרכסת, וזהו כשטת התוס'. ודכותה אמרינן ביבמות⁵⁰⁴ שחט בו שנים או רוב שנים ורמזו ואמר כתבו גט ותנו לאשתי יכתבו ויתנו, חי הוא אלא שסופו למות.

[עז, ב] וכל היכא דליתיה במכירה ליתיה בטביחה, ואף על גב דגנב ומכר בשבת חייב, אע"ג דליתיה בשחיטה. ההיא בהמה מיהא בטביחה היא כבמכירה⁵⁰⁵.

זה בנה אב כל מקום שנא' שה אינו אלא להוציא את הכלאים. פרש"י ז"ל⁵⁰⁶ דבנין אב

מדכתיב⁵⁰⁷ שור שה כשבים ושה עזים. והקשו עליו בתוס'⁵⁰⁸ דהא אמרינן⁵⁰⁹ דאתיא דרבא לר' אלעזר לטמא שנולד מן הטהור ועבורו מן הטמא, ודלא כר' יהושע דנפקא ליה משה כשבים ושה עזים, אלמא בנין אב דרבא לאו משה כשבים הוא⁵¹⁰. ועוד דהא אסיקנא דכי אתמר דרבא לענין פטר חמור אתמר, ופטר חמור מפיק ליה בסוף פ"ק דבכורות⁵¹¹ משה שה דפסח. על כן פי' בתוספות⁵¹² דבנין אב דרבא משה שה דפסח קאמר. וכן פירש גם הראב"ד ז"ל דגבי פסח כתיב שה מיותר, דכתיב⁵¹³ ויקחו להם שה לבית אבות וגו' וכתב⁵¹⁴ שה תמים זכר בן שנה, שלא היה צריך לומר אלא זכר תמים יהיה לכם, ולמה חזר וכתב שה תמים, לאגמורי בעלמא דכל מקום שנאמר שה להוציא את הכלאים.

504 קכ, ב. 505 וכ"כ תוספות ד"ה כל. 506 בחולין עז, ב. 507 דברים יד, ד. 508 ד"ה זה. 509 לקמן עז סוע"א. 510 רש"י לקמן עז, ב כתב: וההיא פסולא דבנו דנפקא ליה לר' יהושע מכבשים משמע ליה לרבא משה. ולפי"ן ל"ק קושית התוס', אלא דאכתי קשה קושית הר"ר ישעיה בשטמ"ק וז"ל: והקונטרס דקדק דכל בנין אב ללמד על מקום אחר בא, ולפי המסקנא דמוקי ליה לטמא שנולד מן הטהור, לא בא ללמד אלא לעצמו. פי' דהפסוק דשה כשבים איירי באיסורי אכילה, והבנין אב דרבא לא בא ללמדנו אלא דטמא הנולד מטמא וטהור אסור באכילה, נמצא דהבנין אב מלמד על עצמו, ולא על מקום אחר, וגם צ"ב אמאי נדי מלימודו של ר' יהושע דיליף מכבשים, ויליף משה. ועוד צ"ב דרבא יליף מיתורא דשה (כמבואר ברש"י חולין עז, ב) למעט טמא הנולד מטמא וטהור דאסור באכילה, ורבי אליעזר בר פלוגתיה דר' יהושע בבכורות ה, א יליף מיתורא דשה לרבות דמותר באכילה. ונראה ליישב דהילפותא דר' יהושע והילפותא דרבא הם שני ענינים נפרדים, דיסוד דינו של רבא מבואר ברש"י חולין עז, ב וז"ל: דילפינן כולהו משה כבשים ושה עזים מדלא כתיב שה כבשים ועזים ש"מ דלא מקרי שה עד שיהו אביו ואמו כבשים או שניהם עזים, אבל אחד כבש ואחד עז לא הוי שה עכ"ל. ומבואר דיתורא דשה בא ללמדנו דכלאים לאו שמיה שה, וממילא כל מקום שנאמר בתורה שה כלאים אינו בכלל, דלאו שה הוא. ולפי"ן לר"א דמתיר לפדות בכלאים וא"כ ס"ל דכלאים שה הוא, מוקים יתורא דשה לטמא שנולד מן הטהור ועבורו מן הטמא, דלאו שמיה שה. אבל ר' יהושע דלא יליף מיתורא

דשה אלא מכבשים, לימודו הוא דשה הבא מטמא וטהורה יש לו דיני בהמה טמאה אף דשם שה עליו, ונמצא דר' יהושע יליף מכבשים דיני הנדמה, ורבא לא יליף מיתורא דשה דינים, אלא דשה הבא מטמא וטהורה לאו שמיה שה. ולרבא מה שאסור באכילה הוא משום דכיון דאין לו שם שה א"כ הוא לא איתרבי מאת זה לא תאכלו אבל אתה אוכל הבא בסימן אחד, (ע"י בכורות שם), דרק הבא בסימן אחד שיש לו שם שה איתרבי משא"כ בזה שאין לו שם שה. ולפי"ן ל"ק מה שהקשינו דר' אליעזר דריש לרבות ורבא דריש מאותו יתור למעט, דאמנם ר' אליעזר דריש לרבות אבל רבא לא דריש למעט, אלא דריש דשה כזה לאו שמיה שה, ולמעט ידעינן ממילא כיון דהתורה לא ריבתה אותו. ויתיישב בזה ג"כ קושית הר"ר ישעיה דלפי מש"כ דלאו שמיה שה א"כ א"א לפדות בו פטר חמור. (וכן דעת רבנו לקמן עז סוע"א). אולם רבנו לקמן כתב דאי אסור באכילה פשיטא דאין פודין בו, וכ"כ תוס' ר"ד שם דפשיטא דאין פודין בו ולא איצטריך שה למעוטי, שהרי אין פודין בטמאה. והנה במשנה בבכורות יב, א לא נזכר דאין פודין בטמאה, אלא דאין פודין בטריפה. ונראה דטעמא דאין פודין בטריפה הוא ג"כ משום דנפגם שם שה ממנו, כשם שאין פודין בשחוטה מהאי טעמא דלאו שה קרינא ביה כמש"כ רש"י לקמן עז, א וכ"כ הרמב"ם פי"ב מבכורים ה"ח. ואם נדמה היה עליו שם שה מדוע שלא יוכל לפדות בו אף אם אסור באכילה. ברם לאחר שגילתה תורה בבנין אב דנדמה אין עליו שם שה לכן אסור לפדות בו. 511 יב, א. 512 ע"י תוס' הנ"ל. וע"י מש"כ רבנו לקמן עז, א ד"ה כי. 513 שמות יב, ג. 514 שם ה.

לימוד תורה
בעיון אפילו
בזמנים קשים

לא. הרוצה לדעת כמה גדול כח של עיון התורה בעומק הלכה, לפלפל ולברר ולפלפל, עינינו רואות בש"ס מגילה (ג, א), על הכתוב (יהושע ה, יא): 'ויהי בהיות יהושע ביריחו וגו', ועכשיו במלתם תלמוד תורה – (פירש רש"י [ד"ה] ועכשיו – שהוא לילה, היה לכם לעסוק בתורה, שהרי אין נלחמים בלילה, עד כאן לשונו הקדוש), מיד (שם ה, יא): 'וילן יהושע בלילה ההוא בתוך העמק, אמר רבי יוחנן, מלמד שלן בעומקה של הלכה, עד כאן לשון הגמרא. ותסמר שערות ראשנו, הן ביום עמדי בקשרי המלחמה בסכנת נפשות במצור על העי, בין אבני בליסטראות וחיצים פורחים, ובלילה מתוך עייפות ויגיעה, ושאינן נלחמים בלילה כנוכר, (ו) היה להם בהכרח לישן מעט (ולחנח) (ולנוח) בשדה ובאהל קצת. ואם נצטוו ללמוד תורה בלילה, גם בעודם עייפים בלילה בשדה הקמל, לא די ואינו יוצא עם למוד תורה שבכתב בלבד כפשוטה – (כדרך העיף ויגע וירא ויושב ושוכב בענויי מהצב, שלא יוכל ללמוד ולהשיג אז יותר), רק לעסוק – (היינו פלפול ועס"ק התורה, כמו שכתב הפורי זהב (אורח חיים סימן סו, סק"א)) – בתורה, כלשון פירוש רש"י כנ"ל. וגם כמפורש בגמרא, שלן יהושע בתוך עומק"ה ש"ל הלכה – (בעומק העיון) כנ"ל.

תורה וכו', עד כאן לשונו הקדוש. ועדיין קשה, (דאם לא נכון ליה בסדר עולם לפרש שהיו גבורי מלחמה מקודם שנתפסו בשלשלאות של ברזל), (דחייב) [דהיאך] היו אז יכולין לעסוק במלחמה של תורה – היינו פלפולים ובירורים עמוקים, ואיך כיונו דעתם ומוחם, אם היו קשורים בשלשלאות של ברזל.

אלא ודאי בעל כרחך, דגם בהיותם קשורים בכבלי ברזל, היו עסוקים בעיון במלחמתה של תורה כנוכר. על כן נשכב בבשתנו, אם אנחנו לא נעסוק בעיון של תורה גם בגלותנו בצר לנו, [ה] יגאלנו במהרה בימינו.

והנה שמעתי בילדותי, מתלמידי חכמים חסידי עליון, מתלמידי זקני הגאון הקדוש מדינוב זי"ע בעל בני יששכר, שאמר, שמקובל אצלו, כי רבותינו הקדושים בעלי התוספות זי"ע, אשר רובם מגדוליהם נהרגו על קידוש השם [הי"ד] כנודע, ובהיותם במאסר, וידעו כי למחר יקראו אותם לפני יום הדין האחרון לפני שוביהם הרשעים, ואם לא יודו לעבודתם אז יחרגום מיד, ואף על פי כן בלילה שלפניו עסקו וכתבו חידושי תוספות הארוכים בפרק מרובה במסכת בבא קמא, (עד כאן שמעתי כנ"ל בקבלה) זי"ע, וזהו מתאימות לדברינו הנזכרים:

לב. ומענין גדולת נשמת רבותינו בעלי התוספות זי"ע, מקובל אצלנו מעשה שהיה לפני הגאון וכו' מה"ר מאיר ברבי זי"ע אבד"ק פרעשבורג, שבא אצלו בלילה הגאון הקדוש מברדיטשוב זי"ע (בעל קדושת לוי), ושאל אותו הגאון מהר"ם

שורש נשמות
בעלי התוס'
רמזים בממורי
התהלים

R' Nachi Weinstein's Podcasts with Prof. Ephraim Kanarfogel:

[With Prof. Ephraim Kanarfogel discussing Baalei Tosafos Al Hatorah: An Overview](#)

[LISTEN NOW »](#)

January 14, 2024

[With Prof. Ephraim Kanarfogel discussing the Rosh \(Rabeinu Asher b. Yechiel. 1250 – 1327\)](#)

[LISTEN NOW »](#)

May 7, 2023

[With Prof. Ephraim Kanarfogel discussing 1096 \(The First Crusade\) and the Jews](#)

[LISTEN NOW »](#)

July 24, 2022

[With Prof. Ephraim Kanarfogel discussing the Ohr Zarua \(Rav Yitzchak of Vienna, 1180 – 1250\)](#)

[LISTEN NOW »](#)

March 6, 2022

[With Prof. Ephraim Kanarfogel discussing the Mordechai \(R. Mordechai b. Hillel, d. 1298\)](#)

[LISTEN NOW »](#)

July 19, 2021

[With Prof. Ephraim Kanarfogel discussing Rashi on Shas](#)

[LISTEN NOW »](#)

December 31, 2020

[With Prof. Ephraim Kanarfogel discussing the Baalei Tosafos](#)

[LISTEN NOW »](#)

August 10, 2020

12th - 13th Century תוספות שנוץ מס' מכות

חז' ויש למנות בכבודו לרס סוכה על חסכו יחיד

כיצד העיס טעמין וזמין מעדין אמר כמיס פל שהא מן צושה או מן
 חלוצה אין אוח יעשה זה מן צושה או מן חלוצה תחתיו וזאת
 אחי עט זה הל לזיה יעשו אלו דמעבים וזמין קמי וצב עבים טייד
 לזיטט לשון רב וזמין יעשה זה דקמי קיל רסר הפסוק קט דמק בעצמ
 וזמין יעשה לו כמשך נים לעשות נאחיו קהייט ל יחיד לפיך עט
 קט טי ל יחיד ברתעו וזמין כון דאס הזוואין טעמין בע צושה ו
 חלוצה אכ פלא הזווא טי הימך יעשה על פהס מן צושה וכן חלוצה
 והא היי ליה פרות טמי אוח יכול להיחה יל דכין דאס הזווא טק
 קייטו בחו שפיר עות טחתה יכל להיחה וכן דאכ זמין קמי רסר
 פ היו בודקין עברי טבה הייחוסה טהוזו אין טהין אכט שיכולן לום
 לאוססה על בעלה בחט וזמין דכין ליה איקטילה אינהו אייהו נמי לא אי
 זינטלא דהויא עבות טמי אוח יכול להיג וזמין וזה דין וקיים קיל
 דהא כון טמי לזיטט דייחוסהו נהמן יחוסהו לא זמין כמש
 דים בליקות דהו בדיא כן צב הויה עבות נפשו נפש לא קמי
 יכל להיח בליקות אלא הכ צב הויה קב צושה וחלוצה כון לקו חטיב
 שפיר יכול להיחה קייט לרדד זמין או עט זעיר ממיס פל שהיא זמין
 דהו טייד צושה כמדתם קייט לזיטט קטילה זמין קמי אזמין
 בת סון סקאן קט טייד דטייד כדונה ניעטן זמין
 פל שחייב עות וזמין אס לא הזווא היד הימך יסלן לחייב עות בעי דהא
 בעבותה דהי יכול לום הייד הייח כשהותה כדו בעדותה אסתחא
 וזהו או לא חבלת כעוד מחטאת דהו לתן דבניה וזמין לא אסתה ל
 ש טעמין זמין וזמין כעוד מחטאת דמין חטאת דהו על הייד קיל דה
 דייחוי הכא כמאן קלים לרב דעמין הכזול דקמ וזמין לזמין
 דעתמין וכן דמין לקו פל טעמין אים עליה וזמין זמין כדמי עט
 כון דעמין הכזול דקמ שונא זמין אים עליה כון דמאן קלים לרב
 קיל דמאן שונא דים לן לום טעמין דמחט טעמין חסא ופל דייחוי

21
27/105

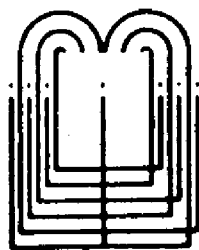
ספר הזכירה

ספר הקורות והתלאות אשר עברו על בית ישראל
משנת ד' אלפים תתק"ו-תתקנ"ו

מאת

רבי אפרים ב"ר יעקב מבונא

ערך וההדיר
הרב משה הלל

ירושלים תשנ"ב

תוכן ענינים

- 5 1. מבוא
- 6 2. תולדות המחבר
- מסע הצלב השני (ד' אלפים תתק"ו)**
- 9 3. מסע ההסתה של הכומר רוזולף
- 10 4. הכומר בירנט האבא
- 10 5. רבי שמעון החסיד הי"ד
- 11 6. המנוסה למבצרים (חג הסוכות תתק"ז)
- 11 7. המנוסה למצבר וולקנבורק
- 12 8. רצח הנערים אברהם ושמואל
- 12 9. רצח ר' יצחק ב"ד יואל ומר יודא ממגנצא
- 13 10. רצח ר' שמואל בר יצחק מוורמישא
- 13 11. רצח השלשה ממבצר שטהלקא
- 14 12. הפרעות בעיר ווירצבורק
- 16 13. הפרעות בעיר ביהם
- 16 14. הפרעות בעיר סולי
- 17 15. הפרעות בעיר קרנטן
- 17 16. רצח רבינו פטר הי"ד
- 18 17. רבינו תם
- 19 18. קהילות צרפת ואינגלטירא
- 19 19. האנוסים חוזרים למוטב
- 19 20. השיבה חזרה לבתים (ט"ו באב תתק"ז)
- 20 21. ליקוי החמה (כסלו תתק"ם)

- 22 1. כ' בסיון (ד' אלפים תתקל"א) היום המר והנמהר
- 27 2. הפוגרום בנוסעי הספינה מקולוניה (ד' אלפים תתק"ם)
- 27 3. הפוגרום בעיר לונדון (ד' אלפים תתק"ן)
- 28 4. הפוגרום בעיר אברמוך שבאנגליה (ד' אלפים תתקנ"א)
- 29 5. הפוגרום בעיר ברייש שבצרפת (ד' אלפים תתק"ן)
- 30 6. העלילה על שני הסוחרים היהודים בקולוניה
- 33 7. הפוגרום בעיר נושא (ד' אלפים תתקנ"ז)
- 34 8. הפוגרום בווינא (ד' אלפים תתקנ"ז)
- 35 9. הפרעות בעיר אשפירא (ד' אלפים תתקנ"ז)
- 37 10. מפתח אישים
- 38 11. מפתח מקומות
- 39 12. ר' אמנון ממגנצא

מבוא

ספר הזכירה שלפנינו מתאר את מסע הצלב השני שאירע בשנים תתק"ז תתק"ט (1149-1146) - לו היה עד המחבר - ר' אפרים ב"ר יעקב מבונא. בסופו נלוו הגזירות שאירעו בשנת תתקל"א הידועות כגזירות בלויש ועוד גזירות שונות.

מסע הצלב הראשון היה בשנים תתנ"ז-תתנ"ט (1099-1096) וכעבור חמישים שנה בלבד אירע מסע השמד השני בו נהרסו קהילות גדולות ומפוארות באשכנז המעטירה. המחבר היה באותן שנים בן יג' שנים והוא נס עם משפחתו לאחד המבצרים, עד יעבור זעם.

האירוע נחרט עמוק בלבו של הנער הצעיר והוא החליט להעלות את רשמיו על הכתב. תיאור המסע נעשה תוך הבלטת רגשותיו הוא ואולי משום כך הפך הספר למקור הסטורי חשוב ביותר לתקופה זו. כותבי הדורות שלאחריו השתמשו בספר זה תדיר וביניהם ר' יוסף הכהן בספרו "עמק הבכא".

ספר הזכירה היה ידוע בהעתקות שונות ונשתמרו באוצה"ס מס' כתבי יד ממנו. הספר גם נקרא בשמות שונים, כגון "מגילת רבי אפרים". הספר נדפס לראשונה בלייפציג 1858 ע"י המו"ל אוסקר ליינר בתרגום לגרמנית (כנספח לספר "עמק הבכא", שגם הוא תורגם לגרמנית ע"י ארתור יוסף הכהן). הספר יצא לאור לראשונה בלה"ק בהוצאת לוינ-אפשטיין (ירושלים תשט"ז) ולאחר מכן בהוצאת מוסד ביאליק בשנת תש"ל.

במהדורה זו השתמשתי בהוצאת לוינ-אפשטיין (ירושלים תשט"ז) והוספתי מראי מקומות לפסוקים ולמאמרי חז"ל מהש"ס ומהמדרשים.

משה ב"ר דוד הלל

כ"ז כסלו תשנ"ג

נהריה

הפוגרום בנוסעי הספינה מקולוניא

(ד' אלפים תתק"ם)

ויהי בשנת ארבעת אלפים תתק"ם, והנה ספינה באה מקולוניא, ובה יהודים, ובבואה סמוך לבוברט והנה אחריה ספינה אחרת, וימצאו מושכיה ומלחיה ריבה אחת גויה מתה על שפת רינוס, ולא נודע מי הכה. ומקצת היהודים אשר בספינה הראשונה היו הולכים על שפת הנהר, ויצעקו הגוים אחריהם לאמר: מדוע הרגתם זאת הגויה? וילכו הלוך וצעוק אחריהם בעיר בופרט, ויתפשו, ויפצעו, וישליכו חיים ברינוס גם הם גם שאר היהודים אשר בספינה, ויפצרו בם להניח אלהים חיים ולדבקה במת, ולא אבו, ויקדשו את השם.

והמלך פרידריך לקח מן הקהלות בעלילה זאת חמש מאות זקוקין כסף, וההגמון לקח מן היהודים בהגמוניא ארבעים ושתים מאות זקוקין כסף, נתנו פה בבון ארבע מאות, כי היו אז פה עשירים.

ולולי ה' צבאות הותיר לנו שריד כמעט כסחום היינו, כי היתה הפורענות הזלכת וגדלה, כי היו מושכים וסוחבים את רבי יודא בר מנחם זכרונו לברכה, אחד מן ההרוגים, מעיר לעיר וממדינה למדינה. גם בקולוניא משכוהו וגררוהו בכל העיר. כמעט קמו כל אויבינו לבלענו חיים, לולי רחמי שדי אשר נתן הוננו כופר לנפשנו. נצח יתברך שם קדשו אשר הציל את עמו!

הפוגרום בעיר לונדון (ד' אלפים תתק"ז)

בשנת ארבעת אלפים תתק"ז רע לישראל משמים נתקן, כי הועמד מלך באיי הים הנקרא אנגלטרא, ויהי ביום הוקם למלך ואשר נתן כתר מלכות בראשו בעיר לונדוש בבית המלכות אשר מחוץ לעיר, נאספו שם עם רב

מאיי הים,

ספר הזכירה

ויבאו גם היהודים הקצינים והעשירים אשר בהם להביא למלך מנחה. ויחלו רשעים לאמר: לא נכון שיבאו היהודים לראות בעטרה של מלך שעטרו לו כומרים וגלחים שמוכתר למלך אורליינש! וידחפום, ויתעוללו בהם, והמלך לא ידע, ותבא השמועה בעיר לאמר: צוה המלך להשמיד את היהודים! ויחלו להכות בהם ולהרוס בבתיהם ומגדליהם, ויהרגו בהם כשלשים איש, ומקצתם שחטו את עצמם ואת בניהם. ושם נהרג הרב המובהק רבי יעקב מאורליינש על קדוש השם,

ולא ידע המלך בכל זאת, כי בשמעו את קול ההמון בעיר שאל: מה קול הרעש הזה? ויאמר השוער: אין דבר, רק הנערים שוחקים ושמחים! ויהי אחר כן, בהודע לו האמת, צוה לקשור את השוער באבות הסוסים סחוב והשלך ברחובות ובשוקים עד צאת רוחו, וימת במיתה רעה. ברוך האל הנותן נקמות.

הפוגרום בעיר אברוד שבאנגליה

(ר' אלפים תתקנ"א)

אחרי כן בשנת תתקנ"א באו טועים על עם ה' בעיר אברוד אשר באנגלטרטא בשבת הגדול, ועת הנס נהפך לאונס ולעונש, ויברחו אל בית התפלה, ויעמוד הרב רבי יום-טוב וישחט כששים נפשות, וגם אחרים שחטו. ויש שצוה לשחוט בנו יחידו, אשר לא נסה כף רגלו הצג על הארץ מהתענג וסודך ויש מהם שנשרפו על יחוד בוראם. ויהי מספר ההרוגים והשרופים כמאה וחמשים נפשות, אנשים ונשים, גופים קדושים, ואת בתיהם הרסו. ויבוזו זהב וכסף וחמדת ספרים אשר כתבו לרוב, נחמדים מזהב ומפז רב, אשר אין כערכם בנוי וביופי, והביאום לקולוניא ולשאר מקומות ומכרום ליהודים. וכן עשו אויבינו בכמה עירות, ושם שחטום ושרפום, ובעיר אחת שהיו בה רק גרים כשנים איש, קהל גרים אקרי קהל, והרגום כולם, ולא רצו להטנף במי צחנה, אך כולם קדשו את השם המיוחד.

מוכרין דחיישינן למלאכה, ותיובת' דרב חנן בר רבא בלחוד תיובתא.

וחיה גסה מיהא מאי מלאכה עבדא. פי' דאילו חיה דקה ליכא למ"ד כדכתיבנא לעיל וגם זו ראייה לדבריננו. אמר אביי אמר לי מר יהודה דבי מר יוחני טחני רחיא בערודי פי' וערוד חיה גסה היא ⁶⁹⁴.

[א"ה, יז, א. ראה תוספת בסוף הספר.]
[יז, ב] מעות של פורים נתחלפו לי במעות של צדקה וחלקתיהם לעניים. פי' כולם ולא גפרעתי מכיס של צדקה, וזה היה לפנים משורת הדין ⁶⁹⁵ ולכך א"ל מתלקך. יהא חלקי. וטעמא דהא מעות של צדקה עד שלא באו ליד גבאי מותר לשנותם ⁶⁹⁶, כלומר ללוותם ולפרוע אחריו. וקיימא לן נמי בגבאי צדקה שנתנו לו מעות בשוק יתנם לתוך כיס של צדקה וכשיגיע לביתו יטלם ⁶⁹⁷, דאלמא מעות שנתערבו או נתחלפו בשל חולין לית לן בה. והא ודאי לא שני לן בין משנה או מערב אותן לנתערבו מאליהן, דהא תלמוד ⁶⁹⁷* טעמא דשרי משום דאין בהם משום קדושה ⁶⁹⁸ וליכא קפידא אלא שלא לעשות בו גזל לעניים וזה ברור.

[יח, א] הא ⁶⁹⁸ דאמרינן בהגדה דרבי יוחנן ⁶⁹⁹ בן תרדיון ⁷⁰⁰ מוטב שיתננה ⁷⁰¹ מי שנתנה ולא אחבול בעצמי. כתוב בגליוני התוספות ⁷⁰² שהיה אומר ר"ת ז"ל דהיכא שמתירא שלא יכריחוהו לעבור על דת מותר לחבול בעצמו. והכי איתא

עי"ל דהרמב"ם צריך לטעם דנזק לרבים מכח אתקפתא דרב נחמן טו, ב דדילמא ארי חיה דקה הוא. ⁶⁹³ אבל בתוספתא פ"ב ה"א הנוסח: חיה דקה. וכ"ג ר"ח וראב"ד ותורי"ד, וכ"ה בכ"ס, ובחי' הרשב"א האריך בזה ומסיק כרש"י. וברמב"ם ה' שבת פ"כ ה"ה נמי לא אסר אלא גסה. ⁶⁹⁴ עיין בחי' הרשב"א. ⁶⁹⁵ נראה שמפרש כלשון ב ברש"י ועיין בתוס' ר"א. ⁶⁹⁶ ערכין ו, א. ⁶⁹⁷ ב"ב ח, ב. ⁶⁹⁷* לתיבה זו אין פירושו. ונראה דצ"ל כמו שכתוב בדפ"ח: קאמר תלמודא. ⁶⁹⁸ דיבור זה חסר בדפו"ח, ובדפוס ראשון גד' להלן יט, ב. וכאן קבענוהו במקומו. וכן הובא בריטב"א שבע"י. ⁶⁹⁹ לפנינו: ר' חנינא ונראה שהוא ט"ס, ובריטב"א שבע"י: ר' חנינא. ⁷⁰⁰ אולי צ"ל: אמר. ⁷⁰¹ ט"ס, ולפנינו: שיטלינה. וכ"ה בריטב"א שבע"י. ⁷⁰² עיין תוס' ד"ה ואל. ⁷⁰³ ב"ר לד, יט.

חזיא למלאכה. ואקשי עלה ממתני' דתנו אין מוכרין להם דובים ואריות ולא כל דבר שיש בו נזק לרבים טעמא דיש בו נזק לרבים הא אין בו נזק מוכרין כגון בארי תרבות ⁶⁹¹ ולמלאכה לא חיישינן. ופרקי' אמר רבה בר אבון ⁶⁹¹* בארי שבור ואליבא דרבי יהודה דשרי במתני' בשבורין. רב אשי אמר סתם ארי שבור הוא אצל מלאכה, פי' רב אשי אתא למימר דלעולם מתני' אפי' בארי שלם ואפילו אליבא דרבנן ושאני ארי דאפילו הוא שלם הרי הוא כשבור מעיקרו דלא חזי למלאכה כלל, ואפי' רבנן דאסרי בבהמה שבורה הכא שרי לגמרי וליכא משום חשש הרואים דכולי עלמא ידעי דלא חזי למלאכה ⁶⁹².

[טז, ב] ה"ג וכן גירסת רש"י ואפילו במקום שמוכרין להם בהמה דקה חיה גסה אין מוכרין. אבל לא גרסינן חיה דקה ⁶⁹⁸ דבהא ליכא למאן דאמר דחמירא טפי מבהמה דקה, ותמה על עצמך שהרי אפילו בחיה גסה איכא למאן דאמר דלא הוא אלא כבהמה דקה תדע דבסמוך דאקשינן מהא מתני', מתקיף לה ר' נחמן בר יצחק מאן לימא לן דארי חיה גסה היא דילמא חיה דקה היא, דאלמא אי הוי חיה דקה לא תיקשי לן וש"מ דמתניתא לא אסר בחיה דקה כלל. והכי פירושה כשם שאין מוכרין להם בהמה גסה כך אין מוכרין להם חיה גסה, ולא תימה משום חשש רביעה ובמקום שחשודין על הרביעה וקמ"ל דחיה גסה מקבלת רביעה. אלא אפילו במקום שמוכרין בהמה דקה ולא חשידי לרביעה חיה גסה אין

לשיטתו טו, א ד"ה ורבי. ⁶⁹¹ כ"פ רש"י וכ"ה במאירי ודלא כראב"ד שפירש כגון חיה אחרת דלית בה נזק ומשמע דארי תרבות אסור. ועיין סנהדרין טו, ב מחלוקת אמוראים אם יש תרבות לארי. ⁶⁹¹* לפנינו: בר עולא. וכ"ה בדפ"ח כאן. ⁶⁹² כ"ה בתוס' ד"ה ארי. וכ"פ הרשב"א והאריך בזה. וכ"ה במאירי ועוד מפרשים. ונראה שאף הרמב"ם פירש כן, דהנה הרמב"ם ה' שבת פ"כ ה"ג פסק כרבנן דאף שבורה אסור למכור. ובה"ה שם פסק דבכ"מ אין מוכרין חיה גסה, וא"כ קשה לכאורה מ"ש בה' ע"ז פ"ט ה"ח: אין מוכרין להם חבר שיש בו נזק לרבים כגון דובים ואריות, אמאי נקט טעם דנזק לרבים הרי אף בשאין בהם נזק אסור למוכרין. אבל אם נימא דהרמב"ם יפרש דרב אשי אמרה גם לרבנן וכפירוש רבינו, מיושב שפיר דארי שאין בו נזק מותר למכור. ועיי"ש בלח"מ שהקשה על הרמב"ם ותיריך ולפמ"ש לק"מ.

חנילאי לעולי ישלש אדם שנותיו שליש במקרא שליש במשנה שליש בתלמוד. פי' דריש מים תורה ודריש פלגי מלשון חלוקה כהדא דכתיב 715 כי בימיו נפלגת הארץ ופריך ומי ידע כמה חיי ומהדרינן כי קאמרינן ביומי, וי"מ 716 ימי השבוע דבהא לא אמרינן מי ידע כמה חיי. וי"מ 717 שיחלוק כל יום ויום לשלשה חלקים. מיהו לכולהו פירושי אינם חלקים שוים, אלא שילמוד משלשתן אבל כל אחד כפי מה שצריך ומועיל יותר 718. ואומר רבינו נר"ו 719 שאין זה אלא בתחלת תלמודו של אדם אבל כשהאדם עומד על תלמודו ודאי צריך שיתן רוב זמנו בתלמוד 720, ושישלי פרשיותיו עם הצבור בכל שבת 721, ויעיין מעט בנביאים וכתובים לפעמים 722. וכתבו בשם רב עמרם ז"ל 723 כי מפני מימרא זו נהגו העם בכל יום שחרית לקרוא פ' של תורה את קרבני לחמי 724 וזהו מקרא, ואח"כ פ' איזהו מקומן 725 משו' משנה, ואחר כך רבי ישמעאל אומר 726 משום תלמוד, כדי שיצאו בזה ידי חובה אותם שאין להם פנאי כל היום לתלמוד. וזה שבררו להם פרק איזהו מקומן יותר משאר הפרקים אומר מורי נר"ו 727 מפני שכולו שנוי בלא שום מחלוקת כלל. ואעפ"י שאין כולו הלכה דהא קתני 728 הפסח אינו נאכל אלא עד חצות. ואנן קיימא לן לדעת רבי הרמב"ן ז"ל 729 כרבי עקיבא 730 דסבירא ליה אכילת פסחים כל הלילה, דהא איכא חדא סתמא כותיה 731 במסכת מגילה

במדרש 708 כתיב 704 אך את דמכם לנפשותיכם אדרוש מכאן אזהרה לאדם שלא יחבול בעצמו יכול אפילו כשואל מלך ישראל 706 פי' שחבל בעצמו מפני שהיה מתירא שמא יעבירוהו על דת תלמוד לומר אך מיעט. דבכי האי גוונא שרי. ומכאן לומדין לשחוט הנערים בגזירות מפני העברת הדת. ע"כ מצאתי בגליוני התוספות 706 והם דברים שצריכין תלמוד ועיון גדול, אלא שכבר הורה זקן. ושמענו בשם גדולי צרפת שהתירו כן הלכה למעשה 707.

[יח, ב] נשא ונתן איכא בנייהו. פי' דלר' מאיר דאמר דכולהו מזבלין שם זבול לע"ז הוה להו כלהו כיריד של ע"ז 708 ונשא ונתן בכלם אסור 709. ואילו לרבנן אם נשא ונתן במקצתן שאין מזבלין שם ע"ז כגון שראה כן מרחוק שלא היו מזבלין זבול ע"ז וקרב שם נהי דעבד איסורא שקרב למושב לצים אם נשא ונתן מותר כך פי' הראב"ד ז"ל 710.

אמר רב קטינא כל המתלוצץ מזונותיו מתמעטין שנאמר 711 מטף ידו את לוצצים. פי' דהקב"ה שפוחת את ידו ומשביע לכל חי רצון 712 מושך מן הלוצצים אותו את ידו ומזונותיהם מתמעטים 713.

[יט, ב] על פלגי מים 714 אמר רבי תנחום בר

מצאתי אלא ברמב"ם ה' ת"ת פ"א הי"ב (והעתיקו בטוש"ע יור"ד רמז ד) וכ"ה בר"ן. 720 עיין ב"מ לג, א. גמרא אין לך מדה גדולה מזו. 721 ברכות ח, א. 722 עיין רש"י ברכות כח, ב ד"ה מההגיון. 723 קידושין ל, א בתוס' ד"ה לא, ובעוד מפרשים, וכ"ה בסוגין בתוס' ד"ה ישלש. ובטוש"ע או"ח סי' נ. וכן הוא בסידור ר' עמרם גאון. 724 במדבר כח, ב. 725 פ"ה דובחים. 726 בפתיחה לתו"כ. 727 כן מובא בשם הרא"ה בב"י או"ח שם. 728 זבחים נו, ב. 729 לא מצאתי ברמב"ן שפסק כר"ע, ואולי צ"ל: הרמב"ם, שפסק כר"ע בה' חמץ ומצה פ"ו ה"א, עיי"ש במ"מ. וכן בה' ק"פ פ"ת הט"ו. וכ"כ באו"ז בשם ר"י מקורביל, וכן בעל העטור. ודלא כר"ח ותוס' מגילה כא, א ד"ה לאתויי. וזבחים נו, ב ד"ה ואיבעית. ובסמ"ג ומרדכי וכן בטוש"ע או"ח תעו, א שפסקו כראב"ע ולא כר"ע. ובתוס' פסחים קכ, ב ד"ה אמר גסתפקו אם הלכה כר"ע או כראב"ע, וכן גסתפקו ברא"ש ור"ן שם. 730 זבחים נו, ב. 731 ואף דאיכא כמה סתמי כראב"ע בברכות ב, א

704 בראשית ט, ה. 705 שמואל א, לא, ד. 706 כ"ה באורחות חיים ח"ב ד, א. והובא דבריו בב"י יור"ד קנז בבב"ה. 707 עיין באורחות חיים ובב"י שם, שיש אוסרין, ועיין ש"ך יור"ד קנז סק"א. 708 משמע שפירש כרש"י ד"ה שמזבלין, ודלא כר"ח בתוס' ד"ה שמזבלין. 709 לעיל יג, א לקמן לג, א. 710 בפ"י הראב"ד. 711 הושע ז, ה. 712 תהלים קמה, טז. 713 כ"ה ברש"י ובפ"י הרא"ה ור"ן. 714 תהלים א, ג. 715 בראשית י, כה. 716 כ"ה ברש"י ובר"ן. 717 כ"ה בתוס' ד"ה ישלש. וכן פ"י ר"ח ובת"רי, וכן פסק הרמב"ם ה' ת"ת פ"א הי"ב, ובטוש"ע יור"ד רמז, ד. 718 דלא כרמב"ם וטוש"ע שם שכתבו ג' שעות לכ"א, אמנם בכס"מ משמע כרבינו. ואולי יש לדייק מדברי ר"ת בתוס' קידושין ל, א ד"ה לא, (והביאו רבינו קידושין שם), שכתב דאנו סומכין עמ"ש סנהדרין כד, א דגמרא בבבליה בלולה ממקרא משנה וגמרא. משמע דאי"צ חלקים שוים. עוד יש לדייק כן מדברי רבינו ירוחם הובא בב"י יור"ד ס' רמז בבב"ה, עיי"ש. 719 לא

קרא [בראשית ט.ה] כתיב מיד האדם ומיד איש אחיו, ואך דרישא קאי אכולי קרא דבתריה. והא דנענש דואג, י"ל כדפרישית. ומי שמטעינו כפרה הוא מוציא לעז על חסידים הראשונים, ואחרי שכוונת יצרו היה לטובה, מרוב אהבת יוצרינו יתברך שמו פגע ונגע במחמד עיניו, גם הם חלו פניו על ככה, לא דמי לההיא דפרק החובל [ב"ק צב.א] סמא את עיני ושבר כדי דחייב, דהכא וודאי מחלי מאהבת הבורא ואין להחמיר עליו כלל.

וצור ישראל ינקום את נקמתנו ונקמת תורתו ונקמת דם עבדיו השפוך במהרה בימינו, ויראו עינינו וישמח לבינו. מאיר בר' ברוך שיחיה (זצ"ל):⁶

תנב (תתתרונו)

אע"פ שאני רגיל לומר^א, ראובן שהלוה ללוי והעמיד לו שמעון ערב, ושוב אמר לוי פרעתי לראובן ושמעון אינו יודע אם פרעו, דלוי ישבע שפרע לראובן ויפטר שמעון, דנכסוהי דבר איניש אינון ערבין ביה, ובתרי דוכתי אמרינן דיהבינן לנכסים דין ערב, בפרק יש בכור [בכורות מח.א] ובסוף פרק גט פשוט [ב"ב קעד.א]. כי היכי דכי אמר איניש פרעתי נכסיו פטורין ולא מגבינן מינייהו, הכי נמי כי אמר הלוה פרעתי לא גבינן מיניה דערב. וערב דנקיט ליה, לאו לעניין דאי אמר ליה פרעתי ומלוה אמר לא נפרעתי שיפרע מן הערב, אלא לעניין דאי לית ליה נכסי ללוה לאיפרועי שיפרע מן הערב.

אפי' הכי, הכא כיון דאמרה לשמעון בשעת מתן מעות על מנת שלא אפרע אלא ממך וקיבל עליו, נסתלק לוי לגמרי ואין לה עסק עם לוי אלא עם שמעון, דכל תנאי שבשעת מתן מעות לא בעי קניין, ותשבע שלא פרעה לוי ותטול משמעון^ב. ושבועה

למיחש, דקישטא דשיכרא בלומא וקישטא דחמרא בארבע לומי, כדאמרינן גבי ההוא ארבא דמורייסא בע"ז [לה.ב]. א"ב ר"הם':

תנא (תתתרונה)

יהודי אחד שאל את מוהר"ם זצקו"ל¹ אם צריך כפרה על ששחט אשתו וד' בניו ביום הרג רב בקופלינש עיר הדמים, כי כך בקשוהו יען ראו כי יצא הקצף מלפני דילוג² והתחילו האויבים להרוג בני א' חי הנהרגים על קידוש השם. וגם הוא רצה להרוג את עצמו במיתת(כ)ם אלא שהצילו [ה']³ על ידי גוים.

וכתב לו, לא ידענא שפיר מאי אידון בהכי. ודאי ההורג את עצמו על ייחוד השם רשאי לחבול בעצמו ד[ה]א⁴ אמרינן [בראשית רבה לד.ג] יכול כשאל ת"ל אך. ואמרו [גיטין נה.ב] מעשה בד' מאות ילדים וילדות שנשבו לקלון כו', עד והפילו עצמן לים. וכן [שם] אף היא עלתה לגג ונפלה ומתה יצתה בת קול ואמרה אם הבנים שמחה, וכהנה רבות.

אבל לשחוט אחרים צ"ע (להתיר) למצוא ראייה להתיר. ומשאל אין ראייה לאיסור אחרי שצויה דוד להרוג את בן איש גר עמלקי שאמר [שמואל ב א.טז] אנכי (מיתתי) [מתתי] את משיח [ה']⁵, דדילמא מלך משיח שאני. ועוד דבלא[ו] הכי היה חייב מיתה דדואג האדומי היה דכתיב [שם] דמיך על ראשך דמי נוב עיר הכהנים.

מיהא דבר זה פשוט התירו, כי שמענו ומצא[נו] [ש]שהרבה גדולים שחטו את בניהם ואת בנותיהם. וגם רבינו קלונימוס עשה כן בקינה המתחלת אמרתי שעו מני.

ונראה לי להביא ראייה להתיר. דכי היכי דאמרינן יכול כשאל ת"ל אך, הכי נמי נימר דההורג את חבירו על קידוש השם מותר. דבההוא

שינויי נוסחאות

תנ 1. הוא רבינו אברהם אחי המהר"ם, עורך הקובץ. תנא 1. זצקו"ל, בד"ב ובכת"י או"ז ומהר"ם: שיחי'. 2. דילוג, במקבילות: ה'. וכפי הנראה כונת הסופר שדילג כאן את השם כדרכו בכל מקום להשמיט חלק מאותיות השם. 3. ע"פ המקבילות. 4. כצ"ל. 5. ע"פ המקבילות. 6. זצ"ל, כפי הנראה זוהי תוספת מאוחרת שנוספה ע"י עורך הקובץ.

תנא כל התשובה בד"ב סי' רעג (ע"ש בהערות), תפוז"מ ח"ב (תשובות) סי' נט, כת"י או"ז ומהר"ם סי' נד (נדפס בירחון סיני יג עמ' רצג-ד). בתשובות בעלי התוס' סי' קא רג שו"ת מהר"ם מרוטנבורג <מכון ירושלים> - ג / מאיר בן ברוך מרוטנבורג [עמוד 336] {726077} תנב כל התשובה בהסיום. תנב כל התשובה בתשובות בעלי התוס' סי' קב. א. עי' לעיל סי' שכג. ב. ובמרדכי ב"ב סוף סי' תרנב כתב דאפי' בערב קבלו איז הערב נפטר בטענת הלוה הודפס מאתר אוצר החכמה

מצוה ב'.

ליחד שמו של הקב"ה (4) כדכתיב (דברים ו') שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד (5) וזהו קבלת עול מלכות שמים [ג]. ליחד פירש רב סעדי' גאון גם כי האמננו שהוא אלוקינו המנהיג אותנו צריכים אנו להאמין שאין מנהיג אחר זולתו (ב) ועל כרחך כך הוא שאם יש שניים ואין אחד יכול לעשות בלא רשות חבירו ואם כן שניהם הלשים ואך נתפייסו שניהם בכל הנפלאות שנעשו [ד] ואם כל אחד יכול לעשות בלא רשות חבירו אם כן ימית אחד מהם אדם היום ויחיהו חבירו למחר אלא שמע מנא יחיד הוא בארץ וב' רקיעים וזהו רמז א' וח' באחד וד' רמז לד' רוחות, ולעתיד יאמינו הכל שכך הוא דכתיב (זכריה י"ד) ביום ההוא יהי' ה' אחד ושמו אחד פירוש שיאמינו כל העולם שתוא אחד.

מצוה ג'.

לאהוב את הקב"ה בכל לבבו (7) דכתיב (דברים ו') ואהבת את ה' אלוקיך בכל לבבך. ודרשו רבותינו (ברכות נ"ד) בשני לבבות פירוש שישנה

הסמ"ק מצורף

(ב) להאמין שהוא אחד כמו שאמר החכם אחד הוא ולא כאחד הכללי ולא כאחד הקנוי והמנוי ולא כאחד המורכב הנחלק לאחדים רבים ולא כגוף הפשוט אשר הוא אחד במספרו (6) ולא ישלוט בו איך ולמה ואין, וכן אין להאמין באיכות ויש להרחיק הכמות אבל הוא יתברך מיוחד בכל מיני אחדות והדברים עמוקים למאוד, ע"כ.

ליקוטים

הגהות

- 4 יו"ד ה"א ו"ו ה"א בגימטריא יחיד הוא, רק"ח.
- 5 הם ג' עיקרים גדולים ויתד שהכל נשען עליו, ה' הוא נמצא והוא סיבת הסיבות ועילת העילות, אלוקינו נקבליהו שהוא אלוקינו קבלת עול מלכות שמים בכל טוב אשר גמלנו, ה' אחד הוא בלי שיתוף, ושינוי והוא האחד האמתי יתברך ויתעלה, ע"כ.
- 6 עיין למעלה בהדרת קודש בעיקר השני בזה הסימן ותמצא ביאור על זה בהגה"ה.
- 7 שורש אהבת השם יתברך שלא יאמר אלמוד ואקרא רבי ולעשות לעטרה אלא יעשה מאהבה כמו שמצינו בכמה מקומות בתלמוד. ושורש האהבה שנפשו מליאה אהבת ה' שיעבדו בטוב לב ובשמחה וביושר לב ולא כאדם העובד לרבו בעל כרחו וירחיק מהנאת עולם ומטיולי אשתו רק לעשות רצון בוראו. רק"ח (שורש אהבת ה').

יום ראשון ס"מ"ק מצוה ג נא

אדם את יצרו הרע המבקש תאות נפשו לעזוב הכל לעשות מצות הבירא וישמח בעשותו מצוה כאילו אכל ושתה ומלא תאותו מכל הנאה שבעולם. ככל נפשך פירוש שיחשוב נפשו עליו לכלום שלא ימנע מלעשות מצות בוראו בשביל סכנת נפשו [ה] פירשו רבותינו (סנהדרין ע"ד) שזה בעבודה זרה וג"ע (8) וש"ד ואפילו בצנעא (9) ושאר עבירות (10) אפילו בצנעא יעבור ואל יהרג אם ירצה אבל מדת חסידות הוא שלא לעבור (ג) ואין לומר מאחר שאמרו חכמים יעבור ואל יהרג אם יעבור פיהם דמו נדרש אלא מאחר שכונתו לשמים צדקה תחשב לו וראייה משאול (ה) ועוד ראייה מר' יהודה חסיד (ו) ומה שאמרנו בצנעא יעבור ואל יהרג הני מילי כשהגוי עושה להנאת עצמו אבל אם מכוין להעביר על דת (יהודים) יהרג ואל יעבור (13) וראייה מיבמות (דף קכ"א) האי גוי דקא אמר ליה לישראל קטול אספסתא

הסמ"ק מצורף

(ג) ורמב"ם לא פירש כך אך פירש הנהרג על שאר עבירות בצנעא ואינו עובר דמו נדרש ועוד האריך. (פרק ה' הלכות יסודי התורה הלכה ד').
(ה) שאמר לנערו פגע בי אתה ואל יפגעו בי הערלים כי היה משיח ה' וכונתו לשם שמים אף על פי (11) שקירב מיתתו.
(ו) המעשה של תלמידים שהלכו לחופה והזכירו שם והוצלו מרצחנים וציום לתזור שם ונהרגו (שו"ת יכין ובוועז סימן קל"ה). (12).

הגהות

[ה] עי' לקמן בסימן ו'.
[ו] ועוד תירוץ אחר כל מי שהיה רוצה לילך לחופה היה צריך לעבור דרך עיר אחת וכל מי שבא שמה היה נהרג והם באו שמה ולא נהרגו לפי שהזכירו השם ושאר היהודים ראו שהם ניצולו ואמרו ודאי שהגזירה מבוטלת ובאו גם הם שמה ונהרגו לכך היו חשובים כרצחנים, דו"ק לעיל.

ליקוטים

8 ומדקאמר והא אסתר בפרהסיא הוי ולא קאמר גילוי עריות הוי אומר רבינו תם דבעילת גוי אינה אוסרת אנוסה וכו' ולכך תעברי ולא תהרגי עכ"ל בכתובות (דף ג' ד"ה ולדרוש), ולפי זה גרסי' אצל גערה המאורסה יהרג ואל יעבור ול"ג תיהרג דהיא קרקע עולם ולא מחייבין לה לממסר אבל אנוסה עד שעשתה מעשה חייב לממסר נפשה ולפי זה גרסי' שפיר תהרג, מרדכי (פ"ב דע"ז ס' תתט"ו).

9 בין בשעת השמד בין שלא בשעת השמד. מרדכי (סנהדרין סי' תשי"ט).
10 כגון חילול שבת ובשר בחלב ודומיהם. מרדכי (שם).
11 יש אומרים דראייה משאול שהיה יודע שיהיה, כי שמואל הנביא אמר לו למחר אתה עמי אף על פי כן הלך במלחמה, מצאתי.
12 מצאתי ומקשים העולם משום דבר זה אבד העולם הבא ויש... כי כולם היו עוברים ושבבים וניתן להן מלאך להציל והם הטריחו את המלאך לעמוד ומכח זה היו ישראלים נהרגים והיו הם חשובים כרצחנים. (בכ"י מחוק אך נראה דזו כונתו) [ו].
13 ואפילו בצנעא ואפילו שלא בשעת השמד. מרדכי (שם).

ושדי בשבתא לחיותאי ואי לא קטילנא לך יעבור ואל יהרג אבל אם אומר לו קטיל אספסתא ושדי לנהרא יהרג ואל יעבור ואם בפרהסיא כגון לפני י' ישראלים בכל ענין יהרג ואל יעבור אפילו אמר שדי קמי חיותאי (ז). ל"א ובכל נפשך אפילו בשעה שאויבים נוטלין נפשו הוא יעבוד בוראו באהבתו אותו כמו רבי עקיבא שהיה מאריך באחד בשעת יציאת נפשו (ברכות ס"א). ובכל מאודך פירוש אף על פי שיש בו סכנה לאכד כל ממונו אם יעבוד את בוראו לא יהא חושש לכלום וכן בשעה שאויבים נוטלין את ממונו ומצוה מוטלת עליו אל ימנע בשביל צער הפסד ממונו.

מצוה ד'.

לירא (14) את הקב"ה דכתיב (דברים י') את ה' אלוקיך תירא ודרשו רבותינו (פסחים כ"ב) את לרבות תלמידי חכמים. לירא פירוש שיהא ירא מעבור מה שציוהו הקב"ה לא בשביל יראת פורענות אלא אפילו אינו ירא מפורענות יש לו לירא שלא יכעס עליו א' גדול גיבור ונורא, ואזהרה למוציא שם שמים (ח) לבטלה (15) [ח]. גם אסור ללחוש (16) על המכה אפילו בלא רקיקה וכשרוקק אין לו חלק לעולם הבא (סנהדרין ק"א) אבל היכא שאין

הסמ"ק מצורף

(ז) ובשעת השמד אפילו ערקתא כו' ואפילו בשאר עבירות ואפילו מתכוין הגוי להנאת עצמו ואפילו בצינעא יהרג ואל יעבור ואין דמו נדרש. (ח) ובכללה שלא להתרפאות מדברי תורה, ע"כ [ז].

הגהות

[ז] או מניח ספר תורה או תפילין על הקטן הם בכלל הכופרים שעושים דברי תורה רפואות הגוף ואינם אלא רפואת הגוף, מימון (פרק י"א מהלכות עכו"ם הלכה י"ב). [ח] אם מברך לבטלה ברוך אתה ה' תותם למדני חוקיך, אבל אם מברך לבטלה ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם תותם ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, אשרי (ברכות פרק ו' ס"ב).

ליקוטים

14 שורש ליראה, בברייתא דר' פנחס יש עובדין השם להנצל אותם מקללות הכתובות על עוברי מצות ויצליחו בנכסים ובבניהם ויזכו לעולם הבא, שורש יראה שכופה יצרו ותאותו בעבור יראת השם וירא פן לא יהיה תמים כמו אברהם אבינו ע"ה רק"ח (שורש לירא את השם).

15 היינו בלא ברכה אבל מברך ברכה שאינה צריכה לא הוי אלא מדרבנן, רי"ה. אם בירך לבטלה אומר אחריו ברוך שם

כבוד וכו', כדאיתא במצוה לברך (מצוה קט) ע"כ ירושלמי (ברכות פ"ו הל"א).

16 לחשים הנקובים בתלמוד מותר אבל לחשים ידועים שאין מומחין יש בהם משום

דרכי האמורי, מרדכי (שבת ס' ש"ס) [ורש"י פי' בענין אחר].

היה נוגע באש באבר קטן שלא היה צועק, אפי' אם יעלה בדעתו לעכב עצמו מלצעוק אינו יכול לעשות, ואנו רואים קדושים שאינם צועקים כלום:¹

לכטלה, אבל כל שאר החתיכות מותרות, והטעם שהחלב אינו מפעפע בלא רוטב.

אבל אם נגע חתיכה אחת או ב' בחלב, אפי' הכיר אותם [מתחילה] כשנגעו בחלב ולבסוף נתערבו יחד שאינו מכיר אותם, אם יש לשם מן הכשירות יותר שלא נגעו בחלב כולן מותרות, כי חד בתרי בטל בדבר יבש אפילו ראוי להתכבד, כיון דלא אסירי אלא מחמת בליעה:

תקיה

ואם חפץ אחד מונח על מעות או על שום דבר מוקצה בשבת, והוא צריך מן החפץ, מותר ליטלו משם,² כי דבר מוקצה אינו אסור אלא לטלטלו בשבת ממקום למקום אבל ליגע בו מותר.

ובלי שמלאכתו לאיסור אם צריך לגופו או למקומו מותר לטלטלו, לבד מעץ ואבן שאינן כלי:

תקית

המקדש אשה ושתק רק מתחילה דבר ממנה

לפי העדות שלא בחנו דבריהם אם נתרצית תחילה¹ להתקדש לו [אם לאו]. צריך לברר אם יש עדים ששידך ונתרצית להתקדש לו² תחילה, אף על גב דבעידנא דיהיב לה לא שמעו מפיו [לשון קידושין]³ אז ודאי צריכה גט, כדאמר פ"ק דקידושין ו.א. היה מדבר עמה על עסקי גיטה

תקית

וכן אמר מהר"ם מאחר שגמר אדם בדעתו למסור את נפשו על קידוש השם, מכאן ואילך כל מיתה שעושין לו אינו מרגיש כלל. וראייה מן המסורה, הכוני ב', הכוני כל חליתי [משלי כג, לה], וחד הכוני פצעוני [שיר השירים ה, ז], כלומר כשהכוני ופצעוני לא היה לי כאב הכוני כל חליתי.

ומביא ראייה מספר היכלות שר' חנניה בן תרדיון היה במקום קיסר ששה חדשים והרג שיתא אלפין דוכסין והגמונים, לסוף ו' חדשים נלקח למעלה ושרפו רק אחד במקומו כדמותו.

ותדע שכך הוא שאין לך אדם בעולם שאם

שינויי נוסחאות

תקטז 1. עפ"י ארחות חיים, ובמהד' בלוק: בתחילה. תקיח 1. שאינן, בדפוסים: שאינו. תקיט 1. במהד' בלוק נוסף: אם יש עדים ששידך ונתרצית. 2. עפ"י ד"ק. 3. עפ"י ד"ק, ובמהד' בלוק עפ"י תשומ"י: לשם קידושין.

ראיה מדשרינן לטלטל קדירה שטמן אותה בגזי צמר ומנער את הכסוי והן נופלות, ואם במוקצה מונח על הקדירה שרינן לנוטלה היכא שאינו בסיס לדבר האסור, כ"ש במקום שהחפץ מונח על המוקצה דשרי. וכך נפסק בב"י ושו"ע או"ח סי' שח סעי' ג ומב. ב. מכח זה התיר רבינו ליגע במעמד שלפני ארון הקודש שהנרות דולקות עליו, ובלבד שלא ינענעו – ד"ל סי' תפז (תלז). ובתרומת הדשן סי' סז הקשה מהא דאיתא בירושלמי ביצה פ"ה ה"א דמותר לכפות כלי ע"ג ביצה ובלבד שלא יגע הכלי בביצה, והא הכא אמרינן דשרי ליגע במוקצה. ות"י דהתם מיירי שמתלטל הכלי לצורך הביצה שהיא דבר המוקצה וככה"ג אסור אף ליגע במוקצה. אמנם המגיד משנה הל' שבת כה, כג נקט הטעם משום דהביצה מתנענעת ע"י הכלי, וכדבריו פסק בכיאוור הגר"א שי, יח ובמ"ב שם, כב (אף דבסי' שח, יז הביא שתי הדעות), ודלא כמג"א שם, ג וט"ז שם, דפסקו כחילוק התרומת הרשן. תקיט כתי"מ סי' רח. כל התשובה עם התשובה הבאה בד"ק סי' (יח) [יט], מרדכי קידושין סי' תקכא. תשומ"י נשים סי' ד. ספר סיני סי' נא. כתי"י אר"ז הודפס מאתר אוצר החכמה

החלב מותר כגון שיש ס' נגד החלב. ג. הובא בשם רבינו באיסור והיתר הארוך לח, יד. ד. בראבי"ה שם חלק ע"ז וס"ל דחתיכה הראויה להתכבד לא בטלה אפילו שאין כולה איסור אלא מחמת בליעה. והכרעת הטוש"ע יו"ד קא, ב כרבינו שבטלה. תקיז כתי"מ סי' קסא. כל התשובה בשנויי לשון בתשב"ץ סי' תטו, ארחות חיים הל' ראש השנה דין סדר תפילת ר"ה סי' כב, כל בו סי' סז, תפוז"מ ח"א סוף טעמי מסורת המקרא על שיר השירים (בקצרה), ח"ב סי' קלו (פוז"מ). א. היעב"ץ בספר בירת מגדל עז, אבן בוחן, פנה א (אות כו) כותב שדבר זה מקובל מקדושים שעמדו בנסיון. ב. במקבילות נוסף (וצוין בחלקם בשם רבינו פרץ): וגם אומרים העולם כיון שמזכיר שם המיוחד תחילה מובטח הוא שיעמוד בנסיון ולא יכאב לו. תקיח כתי"פ סי' כג. כל התשובה בתשב"ץ סי' נה, מרדכי ביצה סי' תרמה, תפוז"מ ח"א סי' רצב (פוז"מ), והחלק הראשון בקצרה בארחות חיים הל' שבת סי' שצ, כל בו סי' לא ורבינו ירוחם תולדות אדם נתיב יב חלק יג (פג, ד). א. הובא בשלטי הגיבורים על המרדכי שבת סי' שי (במרדכי). והביא שם שו"ת מהר"ם מרוטנבורג <מכון ירושלים> - א (דפוס פראג) / מאיר בן ברוך מרוטנבורג {עמוד 329} (726077)

עצומה, לצלילות דעת, לעיין בשמעתתא, בעינן צלילות ובהירות דעת עצומה, ואין זה משתלב עם תורה שנלמדת באף.

ומיישב שיעקר עבודת האדם בזה הוא להתרומם מעל כל דבר המפריע ומעל כל סיבה, ומתוך הצער ימציא לו הרווחה וימשיך על עצמו ישוב דעת וצלוחתא, בתוך האף והצרה, כי הלא בכל צרה ומצוקה המתרגשות ובאות ח"ו על האדם, קיימת שני רובדים, חלק אחד שהוא עיקר המצוקה, הוא, אשר האדם בשעת מצוקה, נוסף על עצם הצרה המצירה לו, הרי במצב זה שיש לו צער, אז העולם חשך בעדו ונופל ברוחו, ודעתו מבוהלת, ונפעם בקרבו, חוץ מעצם היסורים שיש לו על ידי היסורים, וזה בא לאדם ע"י חוסר האמונה והבטחון בה, ובמילא, כשאין ה' בקרבו, הריהו חש שהוא עשוק ורצוץ כל הימים, אכן מי שמאמין בה' יתברך, בהשגחתו הפרטית, הצרות אינם צרות, ואין מעיק לו ואין מציר לו, והוא בישוב הדעת שכזאת, רוממות שכזה, הרגשת דבקות בה', כשמרגיש אשר "גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע כי אתה עמדי", כי בכל מצב ימצא מנוח ותנחומין, וקוי ה' יחליפו כוח, אפילו כשהולך בתוך הגיא, בצל - המוות, הוא צועד בתוך הגיא בצל המוות, אכן לא אירא רע כי אתה עמדי, כי הוא ממשש בידי, כביכול, את הקב"ה, הוא רואה את ה'.

אלו הדברים נאמרים מפי זה שמרגיש את ה"מה יפה ירושתנו" בעת קפצו, לכבשן האש, והנה לשונו הקדוש "ובאמת כל אלו הדברים מה שיש צדיק ורע לו ורשע וטוב לו הוא רק למראה העין, והרע של הצדיק הוא רק רע מדומה, והטוב של הרשע הוא רק טוב מדומה, אבל למי שמתבונן ורואה בעין שכלו, הרע הוא הטוב האמיתי, והטוב הוא הרע, ולמותו להאריך בזה הנראה לעין עד כאן

לפנינו שני הצדדים של המטבע, שהיא כולו קודש שהיא מתוך התפשטות הגשמיות, שרק התורה הקדושה מדברת, בשעה ששכלם זך ונקי וטהור, והוא מתהווה שכל מופשט, הרי אז הוא מגיע לכלל דעת תורה, דבר עצום ונורא, זאת היא קדושה.

צוד נקודה אומר בפניכם, רבותי, מה שהוא בעצמו, הקדוש הרב שך זי"ע כותב הדברים המביאים אותנו לכלל השתוממות. ידוע לכולם הקושיה הגדולה, כולם יודעים על השאלה הגדולה בהנהגת העולם, הכתובה בנביא, מה שנראה שיש צדיק ורע לו, ורשע וטוב לו, קושיה גדולה מאוד, האופפת את כולם, ממש רבנו ע"ה כמו שכתוב איש בער ולא ידע, בפרוח רשעים כמו עשב, ויציצו כל פועלי און. מתרחשת איפה תעלומה, בדרכי ההשגחה העליונה איש בער לא ידע, דרכי ההנהגה מרבוננו של עולם, אסף, מזמור לאסף, ואני כמעט נטוי רגלי כאין שופכו אשורי, כי קנאתי בהוללים, שלום רשעים אראה, כי אין חרצובות למותם ובריא אולם, הרשעים פורחים, הנה אלה רשעים ושלוי עולם השגו חיל אך ריק זיכיתי לבבי. חבקוק, למה תראני און ועמל תביט, ושוד וחמס לנגדי. כי רשע מכתיר את הצדיק, פלאות, עולם הפוך, צדיק ורע לו רשע וטוב לו, וזאת אין באפשרות האדם להשיג ולפרש, כל ספר איוב בנוי על זאת, ספר עמוק ספר קדוש, אחד מכ"ד כתבי הקודש, וגם בו לא נתפרשה התשובה כמבואר ברמב"ן בפירושו. נורא ואיום.

בא הרב שך זצוק"ל זכותו יגן עלינו ואומר, שמעו דיבורים, בהקדמה שואל הוא מה שמצינו לכאורה מאמרי חז"ל סותרים אלו את אלו, מצד אחד אומרים חכמינו על הפסוק "אף חכמתי עמדה לי" חכמה תורה, שלמדתי באף, היא שעמדה לי - עוד מצינו מ"ש חז"ל, שמעתתא בעי צלוחתא - שתורה זקוק לבהירות